

Oikeustoimittajat ry:n lausunto: HE 102/2009 Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunto keskittyy ehdotuksen julkisuutta koskeviin vaikutuksiin.

Yleistä:

- Ehdotettu lakipaketti ei sinänsä muuta oikeustietojen julkisuutta lainkaan, mutta pääperiaate oikeushallinnon nykyisin varsin sekavan rekisteriviidakon yhdistämisestä on hyvä ja moderni.
- Täysin julkisten tietojen saaminen tietoteknisesti on tehty joiltain osin tarkoituksella hankalaksi. Tietotekniikan pitäisi helpottaa työtapoja, ei tahallisesti vaikeuttaa.
- Lain voimaantulon siirtymäaika on turhan pitkä. Ehdotetun (5+2 v) sijaan 3+2 olisi riittävä. Tietotekniikassa liian pitkät suunnitteluajat johtavat siihen, että järjestelmät ovat valmistuessaan jo vanhentuneita.
- Ehdotetussa sivulaissa tuomioistuinten tiedonvaihdoista on merkittävä ongelma seksuaalirikoksen uhrin kannalta.

Yksityiskohtaiset kommentit liittyen ns. päälakiin:

16§ 1 mom 3. kohta: Ehdotuksen mukaan tuomioistuimissa olisi ns. kansalaisjärjestelmä, jolla voi hakea oikeusjutun diaaritietoja, mutta hakuperusteena ei saa käyttää henkilön nimeä tai muuta tunnistetietoa.

Nykyisin mm. hovioikeuksissa on käytössä tuolla perusteella toimiva Kyösti-hakujärjestelmä, joka on osoittautunut käyttökelvottomaksi. Miksi tällainen on käyttökelvoton? Tietokone ei vastaa tyypillisimpään kysymykseen: "Onko henkilöllä N.N. juttu vireillä ja koska se tulee esille?"

Vieressä tai puhelinsoiton päässä oleva kirjaamon työntekijä sen sijaan kertoo diaaritiedot, koska kyse on täysin julkisesta tiedosta siinä vaiheessa, kun asia on oikeudessa vireillä tai vaikka jo päättynyt.

Yksiselitteisesti julkisen tiedon tietokonepohjaisen haun tahallinen rajoittaminen on suorastaan hölmöä.

Kyseinen kohta olisi syytä poistaa laista.

17§ 3. mom: Ehdotuksessa säädetään tiedotusvälineille mahdollisuus suoraan käyttöyhteyteen julkisiin diaaritietoihin kuukausi eteenpäin ja kuukausi taaksepäin hakupäivästä.

Tämäkään ei muuta tietojen julkisuustilaa, mutta helpottaa tiedotusvälineiden käytännön työtä ja säästää oikeuslaitoksen henkilökunnan vaivaa ns. seurattavissa akuuteissa jutuissa. Törkeimmistä rikoksista epäiltyjen henkilöiden nimet tulevat julkiseksi jo vangitsemisvaiheessa, vaikka niiden julkaiseminen on poikkeuksellista tiedotusvälineiden omien eettisten sääntöjen puitteissa. Tiedotusvälineiden näkökulmasta kyse on työvälineestä.

Kaikkein eniten eri tahojen vaivaa säästäisi kuitenkin malli, jossa tiedotusvälineillä olisi mahdollisuus teknisellä yhteydellä nähdä tässä momentissa mainitut diaaritiedot aikarajoilla sekä tehdä tietokoneyhteydellä yksittäisiä hakuja ns. kansalaisdiaaritietokantaan ilman 16§ 1 mom 3. kohdan rajoituksia. Kyse on siis tässäkin mallissa vain siitä, että nykyisin täysin julkiset ja puhelimitse saatavat tiedot olisi saatavissa tietokoneyhteydellä.

Tuomioistuinten tiedonvaihto:

Lisäksi oikeustoimittajat kiinnittää huomiota lakipaketissa olevaan ehdotukseen oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta.

Ehdotuksen mukaan lakiin lisättäisiin uusi 34 a §, jonka mukaan tuomioistuin voisi luovuttaa salassa pidettävän asiakirjan toiselle tuomioistuimelle. Taustalla on se, että tuomioistuimilla ei ole ollut lähinnä seksuaalirikosten laajan salaamiskäytännön takia tietoa oikeuskäytännöstä. Tätä tietovajetta halutaan nyt paikata uudella pykälällä.

Tältä osin ehdotuksessa on merkittävä ongelma, koska siinä ei ole pohdittu lainkaan asianosaisjulkisuuden problematiikkaa. Asianosaisilla on oikeus saada tieto kaikista ratkaisuun vaikuttavista seikoista, jolloin tuomioistuimen käyttämä toinen salassa pidettävä juttu tulee väistämättä kaikkine - nimineen yms - tietoineen tuomioistuimen lisäksi syyttäjän ja syytetyn sekä tämän asiamiehen tietoon.

Tällöin voi syntyä tilanne, jolloin salaisiksi määräytyistä uhrin näkökulmasta hyvin arkaa tietoa sisältävistä päätöksistä tulee eräänlaisia "lentäviä hollantilaisia", jotka seilaavat vuosikausia eri tuomioistuimissa ja salaisiksi määräytyt tiedot tulevat laillisesti satojen ihmisten tietoon.

Tällaisten vippaskonstien sijaan olisi parempi keskittyä oikeudenkäynnin aidon julkisuuden kehittämiseen esimerkiksi säätämällä julkiset selosteen pakollisiksi kaikissa salassa pidettävissä jutuissa. Tämä käytäntö edistäisi julkisuutta ja mahdollistaisi tiedon jakamisen ja käyttämisen muissa tuomioistuimissa, mutta uhrin näkökulmasta salassapito säilyisi. Hänen henkilöllisyytensä voitaisiin määrätä salaiseksi tai ainakaan se ei liikkuisi näiden "aavelaiva"-päätösten kylkiäisenä.